

# OPTYMALIZACJA PODATKOWA A TERMIN PŁATNOŚCI PODATKU

## Wprowadzenie

W dobie rosnącej konkurencji podatnicy dążą do minimalizacji wszelkich kosztów, w tym kosztów podatkowych. Naturalne jest więc, że analizują oni skutki podatkowe podejmowanych decyzji biznesowych. Jeżeli prawo podatkowe stwarza podatnikowi wybór między rozwiązaniami mniej lub bardziej korzystnymi podatkowo, racjonalnie działający przedsiębiorca dokona wyboru opcji korzystniejszej. Na tym tle pojawia się istniejące od wielu lat pojęcie optymalizacji podatkowej. Choć nieuregulowana prawnie, optymalizacja podatkowa wykorzystywana jest przez większość przedsiębiorstw dążących do maksymalizacji swoich zysków, między innymi poprzez minimalizację obciążeń podatkowych.

Celem rozważań prowadzonych w niniejszym opracowaniu jest przedstawienie zagadnienia optymalizacji podatkowej w kontekście terminu płatności podatku. Autorzy poddali analizie różne systemy płatności w zakresie podatków dochodowych, jak i podatku od towarów i usług. Tłem do rozważań teoretycznych jest analiza empiryczna wykorzystania poszczególnych instrumentów podatkowych.

## 1. Pojęcie optymalizacji podatkowej

Nakładanie podatków, cały mechanizm fiskalny, ma zagwarantować państwu jego funkcjonowanie oraz realizację określonych przez siebie zadań. Jest jednym z podstawowych atrybutów władzy. Wzrastające potrzeby państwa, a także wzrost tzw. wydatków sztywnych powodują, że obciążenia z tytułu podatków stale rosną. Z kolei dla podatników obowiązek płacenia podatków jest równoznaczny z ingerencją państwa w ich osobiste finanse. Być może dzieje się tak dlatego, że trudno uchwycić bezpośredni cel wydatkowania środków pochodzących z podatków. Już z samej definicji podatku wynika, że ma on charakter nieodpłatny, a więc podatnik za płacenie podatków nie powinien niczego w zamian oczekiwać. To z kolei kłóci się z ludzką naturą, gdyż płacąc, zawsze oczekujemy czegoś w zamian<sup>1</sup>. Dlatego podatki budzą wśród społeczeństwa opór.

Do mechanizmów obronnych zaliczyć można następujące postawy podatników wobec płacenia podatków:

- oszczędzanie podatkowe,
- uchylanie się od płacenia podatków,
- unikanie opodatkowania,
- optymalizację podatkową (zarządzanie podatkami, planowanie podatkowe).

Oszczędzanie podatkowe to bierne działanie podatnika polegające na powstrzymaniu się od określonych działań powodujących powstanie obowiązku podatkowego w celu redukcji obciążeń podatkowych. Przykładem jest powstrzymanie się od sprzedaży towarów i usług. Nie jest to więc forma aktywnego wpływania na wielkość płaconych podatków: podatnik nie chcąc płacić podatku, nie podejmuje żadnych czynności związanych z powstaniem obowiązku podatkowego.

---

<sup>1</sup> J. Szlęzak-Matusewicz, *Zarządzanie podatkami osób fizycznych*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 13.

Uchylenie się od płacenia podatków (*tax evasion*), polega na podejmowaniu działań zakazanych przez prawo podatkowe, prowadzących do zmniejszenia ciężaru podatkowego albo do całkowitego jego wyeliminowania. Jest to działanie nielegalne, nieetyczne i sprzeczne z prawem, którego podjęcie wiąże się z odpowiednimi sankcjami karnymi. Do takich działań zaliczyć można na przykład: zatajanie źródeł przychodów, fałszowanie ksiąg podatkowych czy też ewidencjonowanie kosztów, które nie zostały poniesione.

Dużo trudniejsze do zdefiniowania jest pojęcie unikania opodatkowania (*tax avoidance*), ponieważ w tym względzie panuje dość duży subiektywizm. Może być ono postrzegane w dwóch znaczeniach. Przyjmując za kryterium zgodność z prawem, można uznać unikanie opodatkowania za działanie legalne. Postrzegane jest pozytywnie jako działanie polegające na redukcji obciążenia podatkowego przy pomocy instrumentów dozwolonych przez prawo. Działanie to nie jest postępowaniem nieetycznym, choć jego następstwem, podobnie jak w przypadku uchylenia się od opodatkowania, jest obniżenie ciężaru podatkowego<sup>2</sup>. Jest to więc działanie legalne, podejmowane w ramach obowiązującego prawa. Unikanie opodatkowania może mieć jednak konotacje negatywne. W tym znaczeniu utożsamiane jest z nadużyciem czy obejściem prawa podatkowego i jest działaniem nielegalnym. Granicę między działaniem legalnym a nielegalnym wyznacza przede wszystkim generalna klauzula antyabuzywna.

Pojęcie optymalizacji podatkowej nie zostało zdefiniowane w sposób normatywny<sup>3</sup>. W sferze podatków najczęściej używane jest w sposób intuicyjny dla określenia działań podatników zmierzających do minimalizacji obciążeń podatkowych. Podstawowym celem optymalizacji podatkowej jest maksymalizacja zysku netto, czemu służyć ma minimalizacja obciążeń podatkowych oraz innych kosztów płacenia podatków (np. kosztów wypełniania deklaracji

<sup>2</sup> Por. np. A. Gomułowicz, D. Mączyński, *Podatki i prawo podatkowe*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2016, s. 379.

<sup>3</sup> Temat szczegółowo analizują m.in. P. Felis, J. Szlęzak-Matusewicz, *Optymalizacja podatkowa – możliwości a realizacja*, w: *Etyka, sprawiedliwość i racjonalność w dorobku nauki o finansach w latach 1919–2018*, red. naukowa J. Ostaszewski, M. Wrzesiński, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2018.

podatkowych). Z kolei ograniczeniem związanym z optymalizacją podatkową jest ryzyko podatkowe<sup>4</sup>. Podatnik powinien poszukiwać równowagi między dążeniem do ograniczania ryzyka podatkowego i wydatków podatkowych<sup>5</sup>.

Optymalizacja podatkowa może być osiągnięta za pomocą dwóch grup instrumentów podatkowych.

Do pierwszej z nich zaliczyć można narzędzia stworzone celowo przez ustawodawcę. Podatnik sam decyduje, czy skorzystanie z danego instrumentu podatkowego jest dla niego korzystne podatkowo, czy też nie. Narzędzia te wynikają z praw wyboru (np. wybór metod amortyzacji, wybór formy płatności zaliczek na podatek dochodowy), swobód uznaniowych (np. możliwość wyceny rynkowej dokonanej przez podatnika), kształtowania stanu faktycznego<sup>6</sup> lub norm stymulacyjnych (np. korzystanie przez podatników z ulg podatkowych).

Druga grupa instrumentów to narzędzia będące wynikiem luk prawnych czy też nieścisłości w prawie podatkowym. Wykorzystywanie ich przez podatników, chociaż niezabronione prawem, co czyni z nich działanie legalne, nie było zamierzonym celem ustawodawcy. Dlatego, jak wskazuje I. Ożóg, mimo społecznej aprobaty, ta forma optymalizacji podatkowej może nie być akceptowana przez organy podatkowe, wskutek czego, stosując wykładnię celowościową, organy podatkowe zbyt często próbują naprawiać błędy legislacyjne, co stwarza realne ryzyko podatkowe dla podatników<sup>7</sup>.

Celem działań podatnika w ramach optymalizacji podatkowej jest także odsuwanie w czasie zapłaty podatku. Jest to istotne, ponieważ dzięki temu realnie zmniejsza się jego obciążenie podatkowe. Instrumenty temu służące opierają się na zmianie wartości pieniądza w czasie. Mimo że nominalnie

<sup>4</sup> J. Szlęzak-Matusewicz, *Zarządzanie ryzykiem podatkowym w przedsiębiorstwie*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH” 2008, s. 48.

<sup>5</sup> M. Poszwa, *Zarządzanie podatkami w małej i średniej firmie. Rozwiązania na lata 2007–2009*, CH Beck, Warszawa 2007, s. 10–11.

<sup>6</sup> S. Kudert, M. Jamroży, *Optymalizacja opodatkowania dochodów przedsiębiorstw*, ABC a Wolters Kluwer Business, Warszawa 2007, s. 23.

<sup>7</sup> Zob. I. Ożóg, *Unikanie opodatkowania – co dalej?*, w: J. Ickiewicz, J. Ostaszewski, *Złota księga dla Profesora Jana Konstantego Szczepańskiego*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2017, s. 146.

wielkość zobowiązania podatkowego płaconego dziś i jutro nie zmienia się, realnie są to dwie różne wielkości.

Ustawodawca stworzył określone instrumenty podatkowe pozwalające na przesunięcie w czasie zapłaty podatku. Wykorzystanie ich przez podatnika skutkuje korzyścią, którą można porównać do kredytu kupieckiego. Finansowym odzwierciedleniem tej korzyści jest wielkość stopy procentowej uzyskanej od wartości zobowiązania podatkowego. Im jest ono większe, tym większa jest korzyść.

Wykorzystanie instrumentów powodujących późniejszą płatność podatku wpływa, co do zasady, pozytywnie na wzrost płynności finansowej przedsiębiorstwa. Środki, które podatnik powinien przeznaczyć na zapłatę podatku, pozostają przez pewien czas w jego dyspozycji. Może on nimi obracać, a jedynym ograniczeniem w ich dysponowaniu jest granica czasowa, data koniecznego uregulowania zobowiązania.

Do instrumentów takich zaliczyć można m.in.:

- politykę przedsiębiorstwa w zakresie płacenia zaliczek na podatek dochodowy (zaliczki uproszczone, zaliczki kwartalne),
- kredyt podatkowy w podatkach dochodowych,
- uproszczone metody rozliczania zobowiązania w VAT (kasowe i kwartalne rozliczenie VAT).

Instrumenty te wynikają z tzw. praw wyboru. Podatnik może więc z nich skorzystać, ale nie musi. Stanowią pewną alternatywę dla tzw. zasad ogólnych i są preferencją skierowaną najczęściej do podmiotów działających na mniejszą skalę. Skorzystanie z nich wiąże się najczęściej ze spełnieniem przez podatnika pewnych warunków, np. trzeba być małym podatnikiem. Należy jednak pamiętać, że nie zawsze wybór korzystnych podatkowo rozwiązań jest opłacalny dla każdego podatnika. Zastosowanie instrumentów podatkowych wpływających na odsunięcie w czasie płatności podatku powinno być każdorazowo analizowane w odniesieniu do indywidualnej sytuacji podatnika.

## 2. Optymalizacja podatkowa a płatność podatku dochodowego

Jak pisano, zgodnie z teorią zmiennej wartości pieniądza w czasie, przyszedł przepływy pieniężne wynikające z ponoszonych wydatków i uzyskiwanych dochodów mają mniejszą wartość niż te same strumienie co do wartości nominalnej, a wydatkowane lub otrzymane obecnie. A zatem, odłożenie wydatków związanych z płatnością podatku na późniejszy okres zmniejsza ich dzisiejszą wartość. Przedsiębiorca, dzięki niektórym narzędziom optymalizacji podatkowej może więc odnieść korzyści z przesunięcia w czasie płatności podatku na późniejszy okres. Ustawodawca umożliwił to podatnikom, uwzględniając w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych<sup>8</sup> (dalej jako CIT) oraz o podatku dochodowym od osób fizycznych<sup>9</sup> (dalej jako PIT), takie rozwiązania jak: kwartalne rozliczanie zaliczek, uproszczony sposób płacenia zaliczek w postaci opłacania zaliczek miesięcznych w stałej wysokości oraz kredyt podatkowy.

Zaliczki są zatem narzędziem optymalizacji podatkowej wtedy, gdy wpływają na odroczenie terminu płatności podatku dochodowego<sup>10</sup>. Są one jednak skierowane do określonej grupy podatników. W wypadku zaliczek kwartalnych są to mali podatnicy lub podatnicy rozpoczynający działalność gospodarczą, natomiast w wypadku zaliczek miesięcznych w stałej wysokości podatnicy wykazujący podatek w zeznaniu złożonym w roku poprzedzającym dany rok podatkowy lub w roku poprzedzającym rok podatkowy o dwa lata (CIT); osiągający dochody do opodatkowania, wykazane w zeznaniu w roku podatkowym poprzedzającym dany rok podatkowy albo w roku poprzedzającym dany rok podatkowy o dwa lata (PIT).

<sup>8</sup> Ustawa z dnia 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. 2017, poz. 2343 ze zm.

<sup>9</sup> Ustawa z dnia 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz. U. 2018, poz. 200 ze zm.

<sup>10</sup> J. Szlęzak-Matusewicz, *Zarządzanie podatkami*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2008, s. 189.

Metoda kwartalnego rozliczania podatku to tryb standardowy z częstotliwością kwartalną. Podobnie jak w miesięcznym trybie standardowym wysokość zaliczki zależy od wielkości przychodów i kosztów oraz odliczeń od podstawy opodatkowania i podatku. Podatnicy są obowiązani wpłacać zaliczki kwartalne w wysokości różnicy pomiędzy podatkiem należnym od dochodu osiągniętego od początku roku podatkowego a sumą zaliczek należnych za poprzednie kwartały. Dodajmy, że wybór kwartalnych wpłat podatku ustawodawca przewidział również dla przedsiębiorców opodatkowanych ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych. Zgodnie z treścią art. 21 ust. 1b ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne<sup>11</sup>, z możliwości tej mogą skorzystać wyłącznie podatnicy, których otrzymane przychody z działalności prowadzonej samodzielnie albo przychody spółki (cywilnej lub jawnej osób fizycznych) nie przekroczyły w roku poprzedzającym rok podatkowy kwoty stanowiącej równowartość 25 tys. EUR.

Metoda ta, mimo że skierowana do wybranej grupy podatników, może być oceniana jako skuteczny instrument optymalizacji podatkowej z uwagi na możliwość odroczenia płatności podatku i w konsekwencji tego sposobność zarządzania środkami pieniężnymi. Podatnik może zatem tak zaplanować przychody oraz koszty podatkowe, aby jak najdalej w czasie odwlec moment zapłacenia zaliczki na podatek. Dzięki temu firmy, przede wszystkim mające przejściowe problemy z płynnością, mogą poprawić swoją sytuację finansową. Ograniczane są także czynności związane z rozliczaniem samego podatku. Nie można również wykluczyć pozytywnego wpływu na rentowność przedsiębiorstwa, jeśli nie musi ono korzystać z bieżącego finansowania obcego<sup>12</sup>. Warto dodać, że dla niektórych podmiotów kumulacja zaliczki może okazać się nadmiernym obciążeniem, co może zmniejszyć zainteresowanie tym instrumentem.

<sup>11</sup> Ustawa z dnia 20.11.1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Dz. U. 2017, poz. 2157 ze zm.

<sup>12</sup> J. Uchman, *Znaczenie wybranych rozwiązań opodatkowania małych firm dla ich sytuacji finansowej*, w: *Współczesne finanse. Stan i perspektywy rozwoju finansów przedsiębiorstw i ubezpieczeń*, red. B. Kołosowska, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2008, s. 448.

Z danych zamieszczonych w tabeli 1 wynika jednak, że wykorzystanie tego instrumentu jest niemałe i systematycznie rośnie.

Tabela 1. Liczba podatników, którzy wybrali kwartalny sposób wpłacania zaliczek

Rok	Podatek dochodowy od osób fizycznych	Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych	Podatek dochodowy od osób prawnych
2007	33 987	x	59 445
2008	42 193	x	67 107
2009	50 593	x	71 240
2010	60 600	x	75 982
2011	71 404	x	76 276
2012	85 471	x	78 325
2013	108 451	31 454	81 549
2014	139 489	34 861	85 449
2015	174 188	41 651	88 888
2016	201 127	43 377	94 799
2017	222 008	44 443	97 983

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.

Opłacanie zaliczek w stałej wysokości (tzw. tryb uproszczony) polega na tym, że w ciągu roku podatkowego podatnik PIT wpłaca zaliczki nie od dochodu bieżącego, a od dochodu wykazanego w zeznaniu złożonym w roku podatkowym poprzedzającym dany rok podatkowy (ew. w roku podatkowym poprzedzającym dany rok podatkowy o dwa lata). Oznacza to, że przedsiębiorca, który chciał wybrać uproszczoną formę płacenia zaliczki w 2018 r., musiał wziąć pod uwagę dochód z 2016 r. (wykazany w zeznaniu składanym w 2017 r.), a jeśli w tym roku nie uzyskał dochodu powodującego powstanie obowiązku podatkowego, podstawą obliczenia zaliczek był dochód osiągnięty z 2015 r. Jeśli i w tym roku podatnik poniósł stratę lub osiągnął dochód, który nie wiązał się z obowiązkiem płacenia podatku, nie mógł w 2018 r. skorzystać z tej metody. Wysokość miesięcznej zaliczki jest równa 1/12 kwoty podatku obliczonego wg skali obowiązującej w roku opłacania zaliczek. W wypadku podatników CIT proces ustalania zaliczek jest mniej skomplikowany, bowiem



podstawą obliczania zaliczek jest podatek należny wykazany w poprzednich zeznaniach podatkowych.

Z omawianej metody nie mogą więc skorzystać podatnicy rozpoczynający działalność gospodarczą. Mogą to zrobić dopiero po co najmniej dwóch latach funkcjonowania, pod warunkiem osiągnięcia dochodu rodzącego obowiązek podatkowy. Uproszczona metoda wpłacania zaliczek w stałej wysokości spełni swój cel i spowoduje odsunięcie w czasie momentu zapłaty podatku jedynie w sytuacji dużego wzrostu dochodów w roku wpłacania zaliczek w tej formie w porównaniu z rokiem wcześniejszym. Wówczas zaliczki płacone w danym roku, opierające się na znacznie niższym dochodzie, będą zaniżone. Faktyczny ciężar podatku zostanie odczuty przez przedsiębiorcę znacznie później, w momencie złożenia zeznania podatkowego i wpłaty podatku. Zwiększenie zasobów środków pieniężnych w bieżącej działalności jest więc konsekwencją przesunięcia części zobowiązania podatkowego. Wybór tej metody będzie zasadny tylko wtedy, gdy podatnik z dużym prawdopodobieństwem może przewidzieć potencjalne dochody w roku podatkowym.

Wykorzystanie tego instrumentu, w porównaniu do poprzedniego, jest niewielkie. Należy jednak odnotować utrzymującą się od ponad pięciu lat tendencję wzrostową zarówno w wypadku osób fizycznych, jak i prawnych (tabela 2).

Tabela 2. Liczba podatników, którzy wybrali uproszczoną formę wpłacania zaliczek

Rok	Podatek dochodowy od osób fizycznych	Podatek dochodowy od osób prawnych
2003	7837	2517
2005	18 958	6129
2006	21 980	6938
2007	28 728	9565
2008	34 112	10 849
2009	31 878	10 522
2010	30 784	10 369
2011	32 259	10 682
2012	32 152	11 044
2013	41 812	14 276
2014	45 740	15 732

Rok	Podatek dochodowy od osób fizycznych	Podatek dochodowy od osób prawnych
2015	48 127	17 144
2016	48 847	18 018
2017	48 930	18 874

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.

Na koniec rozważań dotyczących decyzji bieżących w podatkach dochodowych należy wspomnieć o specyficznym rozwiązaniu – kredycie podatkowym. Skorzystać z niego mogą małe przedsiębiorstwa rozpoczynające pozarolniczą działalność gospodarczą, po spełnieniu określonych w ustawach o podatkach dochodowych warunków. Korzyść polega na zwolnieniu z obowiązku płacenia zaliczek na podatek dochodowy przez rok, po pierwszym roku działalności (lub po dwóch latach). Jeśli z kredytu podatkowego korzysta osoba fizyczna, wówczas osiągnięty przez nią w okresie zwolnienia dochód podlega opodatkowaniu łącznie z dochodem z tej działalności w równych częściach (po 20 proc.) przez okres kolejnych pięciu lat po roku, w którym korzystano ze zwolnienia. W wyniku stosowania kredytu podatkowego dochodzi więc do przesunięcia płatności podatku w całości o rok, a następnie częściowo na pięć lat. Przedsiębiorcy dzięki zatrzymanym w ten sposób środkom pieniężnym mogą poprawić swoją płynność finansową i zwiększyć bieżący zasób gotówki. Okazało się jednak, że analizowana preferencja podatkowa jest narzędziem zdecydowanie negatywnie zweryfikowanym przez praktykę gospodarczą. Z danych Ministerstwa Finansów wynika, że w latach 2004–2017 liczba podatników, którzy złożyli oświadczenie o zamiarze korzystania z kredytu podatkowego wynosiła 16 (osiem osób fizycznych i osiem osób prawnych). W literaturze jako przyczyny takiego stanu podaje się m.in.

- niepewność przedsiębiorców co do wysokości przyszłego dochodu i obawę przed trudnościami w spłacie bieżącego oraz odroczonego zobowiązania podatkowego<sup>13</sup>,

<sup>13</sup> B. Zbroińska, *Pozafiskalne funkcje podatku dochodowego w praktyce gospodarczej*, „Gospodarka Narodowa” 2008, nr 1–2, s. 101.

- niespełnienie podstawowego kryterium racjonalności podatków, czyli prostoty konstrukcji norm regulujących<sup>14</sup>,
- bardzo ostre warunki skorzystania z preferencji<sup>15</sup>.

### 3. Optymalizacja podatkowa a płatność podatku od towarów i usług

O optymalizacji podatkowej można mówić także w zakresie płatności podatku od towarów i usług (VAT). W ustawie o VAT<sup>16</sup> przewidziano bowiem pewne uproszczone zasady opodatkowania dla małych podatników. Ich wybór jest całkowicie dobrowolny, ustawodawca nie przewidział w tym zakresie żadnego przymusu stosowania tych rozwiązań.

Metoda kwartalna rozliczania podatku (bez przymusu wyboru metody kasowej) oznacza, że obowiązek podatkowy powstaje na zasadach ogólnych, przy czym podatnik rozlicza VAT nie w okresach miesięcznych, a w okresach kwartalnych. Obowiązek podatkowy powstaje więc z chwilą dokonania dostawy towarów lub wykonania usługi. Przy zakupach (podatek naliczony) istnieje możliwość rozliczenia VAT w kwartale, w którym w odniesieniu do nabytych przez podatnika towarów i usług powstał obowiązek podatkowy. Prawo do odliczenia może jednak zostać zrealizowane dopiero w rozliczeniu za okres, w którym podatnik dysponuje fakturą. Wybór tej metody jest wiążący dla podatnika przez cztery kolejne kwartały. Dopiero po ich upływie podatnik ma prawo z niej zrezygnować.

Metoda kasowa to nie tylko kwartalne rozliczenie podatku, ale również kasowe (quasi-kasowe) ujęcie obowiązku podatkowego oraz prawa do odliczenia podatku naliczonego. Obowiązek podatkowy może zostać istotnie odroczony

<sup>14</sup> P. Felis, *Wybrane rozwiązania opodatkowania małych przedsiębiorstw – ocena i proponowane kierunki zmian*, w: *Rozwój przedsiębiorczości oraz sektora małych i średnich przedsiębiorstw*, „Studia BAS” 2014, nr 1, s.129–130.

<sup>15</sup> J. Ickiewicz, *Obciążenia fiskalne przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2009, s. 138.

<sup>16</sup> Ustawa z dnia 11.03.2004 r. o podatku od towarów i usług, Dz. U. 2017, poz. 1221 ze zm.

w czasie, ponieważ jest on w wypadku sprzedaży dla czynnego podatnika uzależniony od daty otrzymania zapłaty (lub jej części, w tym przypadku obowiązek podatkowy powstaje w odpowiedniej części). Jeśli więc należność nie zostanie otrzymana, obowiązek podatkowy u małego podatnika nie powstanie, niezależnie od tego, ile czasu upłynie od chwili wykonania czynności. Natomiast przy sprzedaży dla nieczynnego podatnika VAT (podmioty zarejestrowane jako podatnicy VAT zwolnieni lub podmioty, które nie są zarejestrowane) wprowadzono dodatkowe ograniczenie czasowe. Obowiązek podatkowy powstaje również z dniem otrzymania całości lub części zapłaty, jednak nie później niż 180 dni od wydania towaru lub wykonania usługi. Metoda kasowa, jak pisano, dotyczy również rozliczeń podatku naliczonego. Otóż, w okresie stosowania przez małych podatników tej metody, ustawodawca wprowadził możliwość zrealizowania prawa do odliczenia podatku naliczonego dopiero z chwilą dokonania przez nich zapłaty swoim dostawcom lub usługodawcom za dostarczone towary lub wykonane usługi<sup>17</sup>. Wybór metody kasowej jest wiążący dla podatnika przez 12 kolejnych miesięcy. I tak samo jak przy metodzie kwartalnej rezygnacja z rozliczenia kasowego wymaga pisemnego powiadomienia naczelnika urzędu skarbowego. Rezygnacja z metody kasowej nie musi oznaczać rezygnacji z metody kwartalnej rozliczania podatku VAT. Podatnik może więc zrezygnować z zasad kasowych, ale pozostać przy rozliczeniach kwartalnych na zasadach ogólnych.

Czynnikiem decydującym o wprowadzeniu rozpatrywanych preferencji, a przede wszystkim metody kasowej, była chęć poprawy sytuacji finansowej najmniejszych podmiotów gospodarczych. Faktyczny pomiar wpływu obu regulacji na poszczególne obszary przedsiębiorstwa, przede wszystkim płynności finansowej, mógłby być dokonany jedynie w konkretnych, realnych warunkach. Wybory małych podatników powinna poprzedzać wnikliwa analiza, uwzględniająca specyficzne dla konkretnych przypadków determinanty.

---

<sup>17</sup> B. Rogowska-Rajda, T. Tratkiewicz, *Prawo do odliczenia VAT w świetle orzecznictwa TSUE*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018, s. 91.

Na początku warto się jednak zastanowić i przeanalizować warunki związane z obiema preferencjami. Po pierwsze zauważmy, że w przypadku metody kasowej ustawodawca nie określił ostatecznego okresu rozliczeniowego, za który można dokonać obniżenia podatku należnego o podatek naliczony. Wskazany został nie konkretny, a najwcześniejszy możliwy okres rozliczeniowy. Natomiast przy metodzie kwartalnego rozliczenia podatku odliczenie podatku naliczonego jest możliwe w konkretnym okresie rozliczeniowym (termin określony wspomnianymi wyżej przepisami ustawy o VAT). Oczywiście, jeśli podatnik nie zrealizował przysługującego mu prawa do odliczenia, może zrealizować to prawo w rozliczeniu za jeden z dwóch następnych okresów rozliczeniowych. A zatem w przypadku podatników rozliczających się kwartalnie oznacza to trzy kwartały na odliczenie podatku. Ponadto, jeśli podatnik nie dokonał odliczenia podatku naliczonego w tych okresach, ma możliwość dokonania odliczenia poprzez złożenie korekty deklaracji za pierwszy okres rozliczeniowy, w którym mógł zrealizować prawo do odliczenia podatku naliczonego (jednak nie później niż w ciągu 5 lat, licząc od początku roku, w którym powstało prawo do odliczenia podatku naliczonego). Po drugie, obniżenie podatku w ramach metody kasowej zostało uzależnione od spełnienia istotnego warunku, jakim jest uregulowanie płatności wynikające z otrzymanej od kontrahenta faktury. W wypadku metody kwartalnej rozliczenia podatku nie zostało to obwarowane podobnym warunkiem.

Wpływ preferencyjnych metod skierowanych do małych podatników jest bez wątpienia uzależniony od ich sytuacji finansowej. Szczegółowe analizy w literaturze prowadzą do konstatacji, że te rozwiązania (głównie metoda kasowa) nie przyczyniły się do poprawy płynności finansowej małych przedsiębiorstw, a o to chyba chodziło ustawodawcy<sup>18</sup>. Ponadto, z wyborem metody kasowej mogą wiązać się dodatkowe komplikacje, wpływające na finanse podmiotów gospodarczych. Przede wszystkim jest to niechęć dużych podmiotów,

<sup>18</sup> Zob. np. P. Felis, *Wpływ podatku od towarów i usług na sytuację finansową małych i średnich przedsiębiorstw*, w: *W stronę teorii i praktyki finansów*, red. naukowa J. Ostaszewski, M. Zaleska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2006; P. Felis, *Wybrane rozwiązania opodatkowania małych przedsiębiorstw*, op.cit., s. 133–134.

nierzadko narzucających dość długie terminy płatności, do współpracy z małymi podatnikami. Kontrahent takiego podmiotu może bowiem dokonać odliczenia podatku naliczonego, wykazanego na fakturze, dopiero z chwilą jej uregulowania w całości lub w części. Ponadto nie można wykluczyć możliwości wpadnięcia w tzw. pułapkę kumulacji, polegającą na tym, że małemu podatnikowi przyjdzie zapłacić wysoki skumulowany podatek należny za dany okres rozliczeniowy, wynikający zarówno z zaległości (niesolidni kontrahenci), jak i bieżących rozliczeń.

Czynnikiem, który należy także uwzględnić, jest relacja podatku należnego do naliczonego. Rozliczanie w cyklach kwartalnych będzie korzystne dla przedsiębiorców, którzy wykazują stałą nadwyżkę VAT należnego nad naliczonym. W sytuacji odwrotnej – nie, ponieważ okres rozliczeniowy wydłuża się z jednego miesiąca do kwartału, co sprawia, że zmienia się termin otrzymania zwrotu nadwyżki podatku.

Wskazane mankamenty oraz wątpliwości co do jednoznacznie pozytywnego wpływu preferencyjnego uregulowania adresowanego do małych podatników znajdują w pewnym sensie odzwierciedlenie w danych empirycznych. Z danych tabeli 3 wynika bowiem, iż cieszą się one, pomimo widocznego na przestrzeni lat 2005–2017 wzrostu, małym (rozliczenie kwartalne) i nieznanym (metoda kasowa) zainteresowaniem.

Tabela 3. Liczba małych podatników, którzy wybrali metodę kasową oraz rozliczenie kwartalne

Rok	Liczba małych podatników, rozliczających się kwartalnie, którzy nie wybrali metody kasowej	Liczba małych podatników, którzy wybrali metodę kasową
2005	60 130	6690
2006	72 031	6996
2007	91 178	7313
2008	107 673	7712
2009	138 052	8721
2010	164 884	9181
2011	195 042	9263

Rok	Liczba małych podatników, rozliczających się kwartalnie, którzy nie wybrali metody kasowej	Liczba małych podatników, którzy wybrali metodę kasową
2012	225 549	9128
2013	260 803	14 865
2014	297 165	15 520
2015	336 664	16 105
2016	370 341	16 682
2017	321 919	15 549

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.

## Podsumowanie

Analiza treści przepisów prawa podatkowego oraz danych empirycznych dotyczących odroczonej płatności podatków pozwala wyciągnąć następujące wnioski:

1. W większości przypadków wybór przez podatników określonych narzędzi wpływających na odroczenie terminu płatności powinien być przemyślany i analizowany pod kątem ich indywidualnej sytuacji finansowej. Brak analizy może skutkować tym, że podatnik zamiast uzyskiwać korzyści finansowe, straci na takim wyborze. Jako przykład posłużyć może wybór zaliczek na podatek dochodowy w systemie uproszczonym w sytuacji spadku dochodów w roku bieżącym w stosunku do dochodów w roku, który stanowi podstawę do wyliczenia zaliczek. W takiej sytuacji podatnik będzie nadpłacał podatek.
2. Najbezpieczniejszym instrumentem spośród badanych, niewymagającym głębokiej analizy, jest system płatności zaliczek kwartalnych w podatkach dochodowych. W tym przypadku korzyści podatkowe dotyczą raczej wszystkich podatników, którzy wybrali ten system płatności. W pozostałych przypadkach „opłacalność” danego instrumentu uzależniona jest od sytuacji podatnika, jego dochodów czy też stosunku podatku naliczonego do należnego VAT.

3. Wśród instrumentów podatku dochodowego największą popularnością cieszą się zaliczki kwartalne. W tym przypadku z roku na rok liczba podatników rozliczających zaliczki tym sposobem wzrasta. Biorąc pod uwagę wszystkich podatników PIT i CIT należy zwrócić uwagę, że na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat ich liczba się potroiła. Zaliczki uproszczone nie są instrumentem wykorzystywanym na szeroką skalę z uwagi na fakt, że wybór tej metody będzie zasadny tylko wtedy, gdy podatnik z dużym prawdopodobieństwem może przewidzieć wzrost dochodów w roku podatkowym. Jednak świadomość istnienia tego instrumentu w polityce podatkowej potwierdza tendencja wzrostowa jego wykorzystania przez podatników.
4. Podobnie jak w przypadku metody kwartalnej w podatkach dochodowych, zainteresowanie rozliczaniem kwartalnym w podatku VAT rośnie. Jedynie w 2017 r. odnotowano spadek. Tłumaczyć to można zmianami przepisów polegającymi na wyłączeniu tej metody w przypadku niektórych podatników<sup>19</sup>. Dużo mniej podatników wybiera kasową metodę rozliczeń VAT. Wynika to z tego, że jest to metoda obciążona znacznym ryzykiem, a korzyści płynące z jej wyboru nie są aż tak znaczące jak w przypadku metody kwartalnej. Jej wybór powinien być poprzedzony dogłębną analizą struktury sprzedaży.

## Bibliografia

Felis P., Szlęzak-Matusewicz J., *Optymalizacja podatkowa – możliwości a realizacja*, w: *Etyka, sprawiedliwość i racjonalność w dorobku nauki o finansach w latach 1919–2018*, red. naukowa J. Ostaszewski, M. Wrzesiński, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2018.

---

<sup>19</sup> Od 2017 r. metody te nie są dostępne dla nowych przedsiębiorstw. Zgodnie bowiem z art. 99 ustawy przepisów nie stosuje się m.in. do podatników rejestrowanych przez naczelnika urzędu skarbowego jako podatnicy VAT czynni przez okres 12 miesięcy począwszy od miesiąca, w którym została dokonana rejestracja.



- Felis P., *Wpływ podatku od towarów i usług na sytuację finansową małych i średnich przedsiębiorstw*, w: *W stronę teorii i praktyki finansów*, red. naukowa J. Ostaszewski, M. Zaleska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2006.
- Felis P., *Wybrane rozwiązania opodatkowania małych przedsiębiorstw – ocena i proponowane kierunki zmian*, w: *Rozwój przedsiębiorczości oraz sektora małych i średnich przedsiębiorstw*, „Studia BAS” 2014, nr 1.
- Gomułowicz A., Mączyński D., *Podatki i prawo podatkowe*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2016.
- Ickiewicz J., *Obciążenia fiskalne przedsiębiorstw PWE*, Warszawa 2009.
- Kudert S., Jamróży M., *Optymalizacja opodatkowania dochodów przedsiębiorstw*, ABC a Wolters Kluwer Business, Warszawa 2007.
- Ożóg I., *Unikanie opodatkowania, co dalej?*, w: J. Ickiewicz, J. Ostaszewski, *Złota księga dla Profesora Jana Konstantego Szczepańskiego*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2017.
- Poszwa M., *Zarządzanie podatkami w małej i średniej firmie. Rozwiązania na lata 2007–2009*, CH Beck, Warszawa 2007.
- Rogowska-Rajda B., Tratkiewicz T., *Prawo do odliczenia VAT w świetle orzecznictwa TSUE*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
- Szłęczak-Matuszewicz J., *Zarządzanie podatkami osób fizycznych*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
- Szłęczak-Matuszewicz J., *Zarządzanie podatkami*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2008.
- Szłęczak-Matuszewicz J., *Zarządzanie ryzykiem podatkowym w przedsiębiorstwie*, Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH, Warszawa 2008.
- Uchman J., *Znaczenie wybranych rozwiązań opodatkowania małych firm dla ich sytuacji finansowej*, w: *Współczesne finanse. Stan i perspektywy rozwoju finansów przedsiębiorstw i ubezpieczeń*, red. B. Kołosowska, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2008.
- Ustawa z dnia 11.03.2004 r. o podatku od towarów i usług, Dz. U. 2017, poz. 1221 ze zm.
- Ustawa z dnia 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz. U. 2017, poz. 2343 ze zm.

Ustawa z dnia 20.11.1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Dz. U. 2017, poz. 2157 ze zm.

Ustawa z dnia 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz. U. 2018, poz. 200 ze zm.

Zbroińska B., *Pozafiskalne funkcje podatku dochodowego w praktyce gospodarczej*, „Gospodarka Narodowa” 2008, nr 1–2.